

5. Штульберг Б.М. Регулирование территориального развития в условиях рыночной экономики; 3-е изд., доп. М.: Наука, 2008. С. 184.

6. Дунаев І.В. Ціннісні цілі модернізації регіональної економіки крізь призму принципу «розумної спеціалізації». Аналітика і влада. К.: НАДУ, 2014. № 9. 240 с.

7. Ватченко О.Б., Андрейченко О.А. Стратегічне планування розвитку регіонів України. Економічний простір. 2016. № 113. С. 15-26.

8. Strategic Plan of Vlora Region The Zero Emissions Territory. UNDP ART Gold 2 Albania Programme. Vlora, June 2011. 150 p.

9. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практич. посіб. Швейцар.-укр. проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К.: Софія-А, 2012. 88 с.

10. Варцаба В.І. Управління регіональним розвитком: теорія і практика гармонізації цілей та інтересів влади, науки, бізнесу: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 486 с.

11. Антохов А.А. Концептуальні проблеми та цілі іноваційно-технологічного розвитку економіки регіонів. Економіка і фінанси. 2017. № 7. С. 33-41.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

THEORETICAL PRINCIPLES IDENTIFYING FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF THE DEVELOPMENT OF REGIONAL EDUCATIONAL MARKET

Розвиток регіональних ринків освітніх послуг як пріоритетний напрям регіональної політики сприяє підвищенню соціально-економічного рівня розвитку регіонів та відновленню економічного зростання в Україні. У зв'язку з цим виділення факторів, що впливають на розвиток регіональних освітніх послуг в контексті формування державної та регіональної стратегії розвитку освіти, має науково-практичне значення. Метою статті є наукове обґрунтування факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в Україні в контексті розробки стратегічних напрямів їхнього розвитку. Визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на регіональні ринки освітніх послуг. Здійснено класифікацію факторів впливу на регіональні ринки освітніх послуг на основі системного вивчення можливих факторних детермінацій з їх базовим розподілом на рівні.

Ключові слова: освітня послуга, регіональний ринок освітніх послуг, фактор, європейська інтеграція, стратегія розвитку.

Развитие региональных рынков образовательных услуг как приоритетное направление региональной политики способствует повышению социально-экономического уровня развития регионов и восстановлению экономического роста в Украине. В связи с этим выделение факторов, влияющих на развитие региональных образовательных услуг в контексте формирования государственной и региональной стратегии развития образования, имеет научно-практическое значение. Целью статьи является научное обоснование факторов, влияющих на развитие региональных рынков образовательных услуг в Украине в контексте разработки стратегических направлений их развития. Определены внешние и внутренние факторы влияния на региональные рынки образовательных услуг на основе системного изучения возможных факторных детерминаций с их базовым распределением на уровне.

Ключевые слова: образовательная услуга, региональный рынок образовательных услуг, фактор, европейская интеграция, стратегия развития.

The development of regional markets of educational services is a priority direction of regional policy and promotes the improvement of the social and economic level of regional development and the restoration of economic growth in Ukraine. In this regard, the identification of the factors influencing the development of regional educational services in the context of the formation of a state and regional strategy of the development of education has a scientific and practical significance. The purpose of the article is to provide scientific substantiation of the factors influencing the development of regional markets of educational services in Ukraine. The external and internal factors and the classification of factors influencing the regional markets of educational services have been determined.

Key words: educational service, regional market of educational services, factor, European integration, development strategy.

УДК 332.1:37.014.54

Долиняк Ю.О.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Реформування освітньої сфери, розробка та запровадження стратегічних напрямів активізації розвитку регіональних ринків освітніх послуг є надзвичайно актуальними в умовах інтеграційних процесів в Україні. Розвиток регіональних ринків освіт-

ніх послуг як пріоритетний напрям регіональної політики сприяє підвищенню соціально-економічного рівня розвитку регіонів та відновленню економічного зростання в Україні. У зв'язку з цим виділення факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в регі-

ональному і міжрегіональному масштабах, має науково-практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретично-методичні засади розвитку сфери освіти та функціонування ринків освітніх послуг глибоко розкриті в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як, зокрема, Н. Авшенюк, Т. Боголіб, Ю. Гава, Б. Данилишин, М. Долішній, О. Карпюк, О. Кратт, Н. Павліха, А. Панкрухін, С. Подзігун, Л. Семів, Г. Товканець, Т. Оболонська, В. Огаренко, А. Шевчук, А. Шендер, Л. Юрчук.

Незважаючи на наявність значного обсягу дослідницьких публікацій за цією тематикою, залишилися недостатньо обґрунтованими науково-практичні засади виділення факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в Україні, що зумовило актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в Україні в контексті розробки стратегічних напрямів їхнього розвитку. Для досягнення мети поставлені такі завдання: вивчити сутність та значення поняття регіонального ринку освітніх послуг, розглянути фактори, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В процесі розроблення та реалізації стратегічних напрямів активізації розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні за умов поглиблення процесів європейської інтеграції важливо ідентифікувати фактори, що впливають на рівень їхнього розвитку. Виділення факторів впливу на розвиток регіональних ринків освітніх послуг є важливим для формування державної та регіональної стратегій розвитку регіону та визначення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування освітніх ринків.

А. Шендер визначає регіональний ринок освітніх послуг як систему економічних відносин щодо попиту та пропозиції освітніх послуг, яка має власну організаційну структуру, виконує специфічні функції, орієнтується на характерні інституційні норми та розвивається в певних геопросторових межах [11]. Ринок освітніх послуг формують всі споживачі освітніх послуг та навчальні заклади, які їх надають, а також органи влади у сфері освіти, що діють у певному регіоні [12].

Варто зауважити, що регіональні ринки освітніх послуг в Україні розвиваються в контексті загальних закономірностей ринкової економіки та європейської інтеграції.

Під час виявлення та обґрунтування факторів впливу на розвиток регіональних ринків освітніх послуг визначимо підходи до визначення поняття «фактор». Перший підхід визначає вплив фактору на стан тієї системи, відносно якої він діє. Інший

підхід розглядає фактор у контексті причинно-наслідкового зв'язку ланцюжка змін у системі, викликаних його впливом [7, с. 78].

Розрізняють дві основні групи факторів впливу на розвиток регіональних ринків освітніх послуг: зовнішні – це фактори зовнішнього середовища, які характеризують сукупність умов, до яких адаптуються регіони; внутрішні – це фактори, які означають внутрішній потенціал, що визначає можливості та ефективність процесу адаптації регіонів до зовнішніх та внутрішніх впливів. Серед зовнішніх факторів виділяють економічні, соціально-демографічні, політичні, науково-технічні та природо-географічні фактори тощо. До внутрішніх факторів відносять кон'юнктуру та інфраструктуру ринку, рівень цін на освітні послуги та продукти інтелектуальної праці тощо.

На ефективне функціонування регіональних ринків освітніх послуг впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори. До основних об'єктивних факторів слід віднести світові тенденції економічного та соціального розвитку, різні соціальні процеси, що впливають на функціонування економіки країни або безпосередньо на систему освіти країни. Як приклад фактору суб'єктивного характеру можна навести зміну державної політики у сфері освіти [2].

Розглядаючи фактори формування регіональних ринків освітніх послуг, О. Карпюк класифікує їх так: 1) за рівнем впливу людини (суб'єктивні чинники: демографічний, політико-правовий, соціально-психологічний, інфраструктура та кон'юнктура ринку, політико-правові, соціально-економічні; об'єктивні чинники: природно-географічний; регіонального розвитку, розвиток ринкових відносин і підприємництва, інновації, науково-технічний прогрес, інтернаціоналізація та глобалізація освіти); 2) за рівнем впливу на регіональний ринок освітніх послуг (зовнішні чинники: інтернаціоналізація освіти, глобалізація в контексті економіки, технологій і соціокультурного середовища, науково-технічний прогрес; внутрішні чинники: соціально-економічний розвиток країни, розвиток інновацій, ринкових відносин, регіональний розвиток, демографічний, інфраструктура, політичні, природно-географічний); 3) за характером впливу (позитивні; негативні); 4) за функціональною ознакою (соціально-економічний, політико-правовий, соціально-психологічний чинники; глобалізація та інтернаціоналізація, демографічний чинник і регіональний розвиток; інновації; розвиток ринкових відносин) [4].

Досліджуючи специфіку різноманітних факторів впливу на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в контексті обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад його забезпечення, встановили, що вивчення впливу факторів розвитку регіональних ринків освітніх

послуг будується на основі системного вивчення можливих факторних детермінацій з їх базовим розподілом на такі рівні: глобальний, макрорівень, регіональний рівень, мікрорівень та рівень індивідуальних факторів.

Глобальний рівень факторів впливу на розвиток регіональних ринків освітніх послуг характеризує загально-цивілізаційні фактори (розвиток інформаційних технологій, перехід до економіки знань); євроінтеграційні; геопросторові.

Серед найважливіших факторів на глобальному рівні, котрі зумовлюють розвиток регіональних ринків освітніх послуг в Україні, слід назвати процеси глобалізації, європейської інтеграції та лібералізації. В контексті вищої освіти інтеграційні фактори характеризують тенденцію, завдяки якій національні провайдери вищої освіти, що були обмежені у наданні своїх послуг державними кордонами, отримали можливість експортувати освітні послуги в інші країни. Аналіз літератури з проблеми дослідження показує, що глобалізація має безпосередній та опосередкований вплив на розвиток ринків освітніх послуг (перший стосується переважно збільшення фінансування науково-освітньої сфери завдяки додатковим інвестиціям, а другий пов'язаний з необхідністю встановлення відповідності здобутих студентами знань і навичок потребам ринку праці, що швидко змінюється з економічної та технологічної точок зору). Отже, інтеграційні процеси, будучи суттєвим викликом для вітчизняної систем вищої освіти, одночасно надають значні можливості для інноваційного розвитку. Одним з таких напрямів науковці визначають прискорений розвиток транснаціональної вищої освіти, який відбувається в контексті зростаючого попиту на вищу освіту переважно у суспільствах, де знання мають першочергове значення; запровадження маркетингового та комерційного підходів до функціонування освіти в міжнародному вимірі; очевидного посилення інституційного та програмного типів освітньої мобільності; підвищеного технологічності використання інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти. Фактори лібералізації зумовлюють процеси автономізації вищих навчальних закладів, тобто надання їм широкого кола повноважень у виборі стратегії власного розвитку, зокрема фінансової, освітньої, стратегії міжнародного співробітництва [1].

До макроекономічного рівня факторів відносять демографічні (рівень народжуваності та смертності населення, природний приріст, міграційні процеси, структура населення, співвідношення міського та сільського населення тощо); економічні (зміна структури економіки, цінова політика у сфері освіти, інвестиційна політика уряду в освітній сфері тощо); соціальні (національні особливості системи освіти, рівень доходів населення, рівень соціального забезпечення та соціального

захисту населення, розвиток соціальної інфраструктури тощо); адміністративно-правові (законодавча база).

Дослідження впливу макроекономічних факторів визначає, що регіональні ринки освітніх послуг в Україні розвиваються тривалий час в кризових умовах. На функціонування регіональних ринків освітніх послуг негативно впливає нестабільне зовнішнє середовище, зокрема політико-правові, демографічні, економічні та соціально-культурні чинники. Зміни в законодавстві, що ускладнюють доступ до вищої освіти, та сучасні демографічні тенденції обумовлюють від'ємну динаміку показників місткості ринку освітніх послуг та підвищення рівня конкуренції серед закладів та організацій, які їх пропонують. Доходи населення є одним з основних соціально-економічних факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг. Розглядаючи сучасні тенденції функціонування регіональних ринків освітніх послуг, виявляємо особливість розшарування населення за ознакою фінансового доступу до отримання освіти, частка сімей, що можуть дозволити собі навчання у вищих навчальних закладах, за останні роки має тенденцію до скорочення, а відсоток претендентів на бюджетні місця у вишах помітно зростає [2]. Зниження рівня доходів населення та зростання рівня інфляції в країні впливають на скорочення платоспроможного попиту на послуги ринку. Знецінення знань в ієрархії потреб молоді і переконаність у неможливості знайти робоче місце за фахом занижують цінність та престижність навчання в очах молодого покоління.

Важливим фактором розвитку регіональних ринків освітніх послуг є досягнення збалансованості між попитом і пропозицією на ринку праці. Однією із негативних тенденцій, які свідчать про незадовільний стан української освіти, є її невідповідність вітчизняним та європейським ринкам праці. Звичний зв'язок між рівнем освіти, можливістю отримати роботу та оплатою праці розірвано. Факторами, що сповільнюють розвиток регіональних ринків освітніх послуг, є невизнання вітчизняних дипломів за кордоном, невідповідність отриманих знань європейським стандартам освіти [9].

Окрім того, важливим фактором розвитку регіональних ринків освітніх послуг в контексті розробки стратегічних напрямів їхнього розвитку є вдосконалення фінансування вищої освіти шляхом збільшення частки бюджетного фінансування тих напрямів підготовки, які є визначальними для регіонального розвитку та потреб інноваційного розвитку економіки, а також диверсифікація джерела фінансування освіти [8]. Фахівці справедливо стверджують, що Україні необхідно створити систему змішаного фінансування вищої освіти, яка б відповідала економічним можливостям та була б націлена на підвищення ефективності функціону-

вання вищої школи. При цьому концептуальною основою розробки нових методів фінансування вищої освіти має стати інвестування в людський капітал. Вважаємо, що це є домінантою в реалізації напрямів активізації розвитку регіональних ринків освітніх послуг.

Вищезазначені фактори вимагають постійних корегувань стратегій суб'єктів регіональних ринків освітніх послуг та здійснення організаційних змін з метою пристосування до мінливого зовнішнього середовища та розвитку попиту [10].

Регіональний рівень включає більшість факторів, які діють на макрорівні з урахуванням регіональних особливостей. При цьому є додаткові фактори, що виникають уже на рівні конкретних регіонів, які і впливають на формування регіонального ринку освітніх послуг, а саме розвиток основних галузей економіки та їх спеціалізація, рівень диверсифікації, угоди між суб'єктами регіонального ринку освітніх послуг, система фінансування витрат на освіту (співвідношення державних і приватних витрат).

В рамках аналізу факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг на регіональному рівні, можна стверджувати, що упровадження стратегічного планування підготовки кадрів з вищою освітою має враховувати рівень забезпеченості галузей національної та регіональної економіки фахівцями з вищою освітою; поточну та середньострокову потребу у фахівцях в розрізі спеціальностей в галузях та регіонах; фактори впливу на формування загальної та додаткової потреби у фахівцях у галузевому, регіональному розрізах та за видами економічної діяльності (обсяги виробництва, обсяги інвестицій, кількість зайнятих, вікова структура працівників, демографічний аспект тощо); пропозиції роботодавців щодо підготовки фахівців за напрямками спеціальностей [3].

Фактори мікрорівня обумовлені особливостями формування внутрішнього ринку регіонального ринку освітніх послуг на рівні окремого суб'єкта. Факторами ефективного функціонування регіональних ринків освітніх послуг в контексті надання освітніх послуг окремого суб'єкта ринку є матеріально-технічна база вищих навчальних закладів, кваліфікація науково-педагогічних кадрів, співпраця з бізнесом. Найдоцільнішим для підвищення якості освітніх послуг та зростання конкурентоздатності вищих навчальних закладів було б якнайповніше використання переваг Болонського процесу, а також спрямування зусиль на вдосконалення науково-дослідницької сфери (створення наукових центрів, особливо технічного спрямування, де б здійснювалися як розробка винаходів, так і їх впровадження, співробітництво з науковими інститутами та підприємствами, зацікавленими у впровадженні інновацій); консультаційно-

освітньої діяльності, що передбачає надання додаткових освітніх послуг населенню (фізичним особам, що є економічно зайнятими) та підприємствам (юридична консультація, що здійснюється студентами, розробка бізнес-планів, проведення маркетингових досліджень тощо), запровадження нових навчальних курсів (зокрема, дистанційних), проведення відкритих лекцій, спільних із бізнесом конференцій, семінарів; підвищення практичних знань та вмінь шляхом детальної підготовки програм виробничої практики для студентів, підбору відповідних підприємств для проходження практики, роз'яснення завдань практики керівнику практикантів на виробництві [12].

Рівень індивідуальних факторів – це поведінка окремого індивіда чи групи людей (мотивації, цінності, потреби, рівень і якість життя людей, адаптаційні можливості та гнучкість до нових умов), сформована суспільна свідомість надання та набуття якісної освіти.

Висновки з проведеного дослідження. Функціонування та розвиток регіональних ринків освітніх послуг відіграють важливу роль у формуванні ефективного кадрового, наукового та інноваційного потенціалу як регіонів, так і України загалом, забезпечує підтримку національних інтересів України за умов поглиблення процесів європейської інтеграції. Ідентифікація факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків освітніх послуг в регіональному і міжрегіональному масштабах, має науково-практичне значення, сприяє формуванню стратегічних напрямів активізації розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні. Розвиток регіональних ринків освітніх послуг відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, що потребують обов'язкового вивчення та оцінювання ступеня їх впливу. Перспективою подальших досліджень є формування державної та регіональної стратегії розвитку освіти та визначення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування регіональних освітніх ринків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авшенюк Н. Розвиток транснаціональної вищої освіти в контексті глобалізації ринків освітніх послуг. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_4/Avsh.pdf.
2. Бараник З., Кикош Ю. Фактори формування та розвитку ринку освітніх послуг. Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / відп. ред. О. Беляєв. Вип. 32. Київ: КНЕУ, 2014. С. 129-138.
3. Гусев В. Підтримка інноваційного розвитку національної економіки сферою вищої освіти. Державне управління: теорія та практика. 2006. № 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-1/txts/GALUZEVE/06gvosvo.pdf>.
4. Карпюк О. Фактори формування та розвитку ринку освітніх послуг. Економіка. Управління.

Інновації. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/09koarop.pdf.

5. Павліха Н., Кицюк І. Економічний аспект інтеграції України до Європейського Союзу: сучасні тенденції, проблеми та перспективи. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: зб. наук. праць. Вип. XX, № 3 (ювілейний). Київ: СЕУ; Рівне: НУВГП, 2014. С. 39-55.

6. Павліха Н. Роль науки і освіти в забезпеченні сталого розвитку держави та її регіонів. Регіональна економіка. 2017. № 2 (84). С. 171-172.

7. Павліха Н., Кицюк І. Управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний вимір: монографія / відп. ред. Н. Павліха. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 184 с.

8. Подзігун С. Теоретичні аспекти розвитку ринку освітніх послуг в Україні у контексті зарубіжного

досвіду. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 7 (2). С. 57-60.

9. Трансформація української освіти в контексті європейської інтеграції. Звіт про проект. Міжнародний центр перспективних досліджень, вересень 2000. URL: http://icps.newagelab.com.ua/pub/files/34/89/transformation_ukr.doc.

10. Хандій О. Дослідження особливостей ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів. Економіка та держава. 2015. № 4. С. 44-47.

11. Шендер А. Напрями підвищення конкурентоспроможності ВНЗ на регіональному ринку освітніх послуг в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2010. № 4. С. 94-96.

12. Шендер А. Оцінювання регіональних ринків освітніх послуг у сфері вищої освіти в умовах активного впливу зовнішнього середовища. Регіональна економіка. 2013. № 3.

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

STRATEGIC ASPECTS OF PLACE MARKETING IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION IN UKRAINE

Стаття присвячена пошуку сучасних методів та інструментів маркетингу територій, спрямованих на удосконалення процесу організації і проведення маркетингових досліджень територіальних одиниць. В статті запропоновано підхід до формування інструментарію маркетингових досліджень в рамках територіального маркетингу. Розроблена модель багатофакторної оцінки інвестиційної привабливості територіальних одиниць направлена на оптимізацію процесу організації проведення маркетингових досліджень регіонів.

Ключові слова: маркетингові дослідження, маркетинг територій, інструменти маркетингу, регіон, децентралізація.

Статья посвящена поиску современных методов и инструментов маркетинга территорий, направленных на совершенствование процесса организации и проведения маркетинговых исследований территориальных единиц. В статье предложен подход к формированию инструментария

маркетинговых исследований в рамках территориального маркетинга. Разработанная модель многофакторной оценки инвестиционной привлекательности территориальных единиц направлена на оптимизацию процесса организации проведения маркетинговых исследований регионов.

Ключевые слова: маркетинговые исследования, маркетинг территорий, инструменты маркетинга, регион, децентрализация.

The article is devoted to the search for modern methods and tools of territorial marketing aimed at improving the process of organization and conduct of marketing research of territorial units. The article proposes an approach to the formation of marketing research tools within the territorial marketing. The developed model of multifactorial assessment of investment attractiveness of territorial units is oriented to optimize the process of organization of marketing research of regions. Key words: marketing research, territorial marketing, marketing tools, region, decentralization.

УДК 332.143

Смерічевський С.Ф.

професор кафедри маркетингу
Національний авіаційний університет

Сібрук В.Л.

доцент кафедри маркетингу
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проведення маркетингових досліджень є давно обґрунтованою і перевіреною досвідом практикою у діяльності підприємств, які працюють на сучасних ринках. Основними напрямками маркетингових досліджень як правило виступає сам ринок та його учасники, що складають мікросередовище підприємства. Так, у процесі проведення досліджень маркетологи намагаються отримати інформацію про споживачів, конкурентів, посередників, постачальників, контактні аудиторії та про саму

організацію, виявити її сильні та слабкі сторони, а також ймовірні можливості та загрози. Проте, зміст і методи маркетингових досліджень можуть суттєво відрізнятися для різних підприємств в залежності від цілей та можливостей організації, територіальних особливостей, галузевого призначення продукції або послуг, видів ринків за різними ознаками, споживачів, конкурентів і значною кількістю інших факторів. Проведенню маркетингового дослідження має передувати ретельне планування цілей і задач у відповідності до осо-